

اشارات و تنبیهاتی درباب مطالعات اسلامی

محمد رستم^۱

مترجم: طه عبداللهی^۲

مقاله پیش رو مجموعه نامنظمی از اشارات و تنبیهات است؛ رهنمودهایی برای راه‌بری یک زندگی آکادمیک. مخاطب نوشتار من محققان و دانشجویان مطالعات اسلامی هستند. بسیاری از مطالب این نوشتار رهنمودهایی هستند که از اساتید و دوستانم در طی سالیان شنیده‌ام، اگرچه به زبان خودم بیان‌شان کرده‌ام.

۱. در طول مسیر همواره از خودت بپرس: چرا تحقیق می‌کنم؟ برای که و برای چه تحقیق می‌کنم؟
۲. اشتغال مداوم به مطالعه و نگارش می‌تواند موجب برخی بیماری‌های جسمانی شود. چرا که دانشگاهیان معمولاً چندان ورزش نمی‌کنند. همواره شب‌ها خوب بخواب، منظم ورزش کن، و غذای سالم بخور. داشتن زندگی‌ای سالم بخشی از زندگی حرفه‌ای پژوهشگر است.
۳. برای تحقیقات خود برنامه‌ای درست و حسابی داشته باش و طبق آن عمل کن. یعنی اهدافی واقع‌بینانه برای خود تعیین کن و برای تحقق‌شان بکوش.
۴. به عنوان یک پژوهشگر در قبال آثاری که منتشر می‌کنی و همچنین استعدادهایت مسئول هستی. شناسایی استعدادهایت و تلاش در جهت شکوفایی‌شان ضروری است.
۵. در این سودا مباش که برترین پژوهشگر جهان شوی، بکوش تا پژوهشگری خوب و در خدمت اهدافی نیک باشی.

^۱. محمد رستم استاد تمام و رئیس مرکز مطالعات اسلامی دانشگاه کارلتن کانادا و از برجسته‌ترین محققان حوزه تصوف و فلسفه اسلامی و مطالعات قرآنی است. برای اطلاع از کتاب‌ها و مقالات و مصاحبه‌های پروفیسور رستم، به [وبسایت رسمی‌شان](#) و یا به [صفحه‌شان در آکادمیا](#) مراجعه بفرمایید.

^۲. دانشجوی کارشناسی ارشد فلسفه دین دانشگاه تهران. در این مقاله کوشیده‌ام تا از ترجمه تحت‌اللفظی پرهیز کنم و سخنان نویسنده را به زبان فارسی بازنویسی کنم. جناب استاد جویا جهانبخش و دکتر رستم ترجمه فارسی را از نظر گذراندند و رهنمودهایی در جهت به‌سازی‌اش فرمودند، از ایشان صمیمانه سپاسگزارم.

۶. نه هر اندیشه‌وری نمودی در حوزه عمومی دارد، و نه هر که در حوزه عمومی نمودی دارد اندیشه‌ور است.
۷. اندیشیدن با سنت، اندیشیدن در سنت، اندیشیدن فارغ از سنت، اندیشیدن بدون سنت، اندیشیدن برای سنت. هر محققى باید بپذیرد که از سنتى برآمده، و با سنتى در تعامل است.
۸. مطالعات اسلامی گستره بسیار وسیعی دارد و صرفاً محدود به آمریکای شمالی و ایران نمی‌شود. با پژوهشگران کشورهای دیگر نیز در ارتباط باش.
۹. به قول سید حسین نصر محقق خوب کسی است که هم می‌تواند در دانشگاه آکسفورد تدریس کند، و هم در بازار قاهره برای بقال‌ها سخنرانی کند. این سخن باید به جد گرفته شود.
۱۰. همواره پروای دیگران را داشته باش و صرفاً به فکر خود مباش. و الا هم به خود و هم به دیگران و حتی به کارهای علمى ات آسیب می‌رسانی.
۱۱. فریفته مدهای زودگذر دانشگاهی مشو. به خودت و کارهایت ایمان داشته باش.
۱۲. اگر به هر دلیلی سوار بر قطار مدهای روز حوزه کاریات نیستی، از ملامت دیگران مه‌راس. در کار خودت استاد شو، خواهی دید که تلاش‌هایت از چشم دیگر محققان پنهان نخواهد ماند.
۱۳. ایمیل‌ها را فوراً پاسخ بده. دیر پاسخ دادن به ایمیل‌ها نشانه خامی است. دیگران معمولاً پاسخ دیرهنگام را حمل بر بی‌انضباطی و بی‌اعتنایی و تنبلی می‌کنند.
۱۴. مصاحبان خود را انتخاب کن. باید انتخاب کنی که در حوزه کاریات می‌خواهی با چه کسانی مرتبط باشی.
۱۵. اگر از علوم سیاسی سررشته‌ای نداری و در رشته علوم سیاسی تحصیل نکرده‌ای، تحلیل‌های سیاسی نکن. به حوزه کاری خود بچسب و در آن متخصص شو.
۱۶. اگر چه شاید در اول راه سفرهای دور و دراز برای شرکت در کنفرانس‌ها پذیرفتنی باشد، اما در نظر داشته باش: سفری سه روزه برای نطقى سى دقیقه‌ای، تو را دو هفته از برنامه‌ات عقب میندازد.
۱۷. زمان‌بندی‌ای برای تحقیقات خود داشته باش و به آن پایبند باش. نسبت به عمر خود بخیل باش.
۱۸. دائماً به خود یادآوری کن: «من فقط همین یک بار را زندگی می‌کنم، و باید بهترین استفاده را از آن بکنم. باید از استعدادهایم به بهترین شکل ممکن استفاده کنم.»
۱۹. از انتقاد به کارهایت یا کارهای محقق محبوبت مرنج. سر و کله زدن با دیگران معمولاً چندان سودی ندارد و تنها عمرت را به هدر می‌دهد. سرت به کار خودت گرم باشد.

۲۰. اگر با متن‌های کلاسیک کار می‌کنی، برای خود فرهنگ‌نامه‌ای از اصطلاحات تخصصی‌ای که با آن سر و کار داری بساز.
۲۱. تعداد بازدیدها و دنبال‌کنندگان در آکادمیا (academia.edu) مهم هستند، اما چندان روی آنها تمرکز نکن و به کیفیت کارهایت توجه کن.
۲۲. با همه در رفق و مدارا باش، اما متوقع مباش. خوش‌رفتاری با دیگران وظیفه‌ای انسانی است. در دانشگاه آوازه‌ نوع تعاملت با دیگران، بسیار سریع می‌پیچد.
۲۳. پرهیز از کسانی که کارهایت را بی‌ارزش می‌پندارند.
۲۴. کنفرانس‌های دانشگاهی برای آشنایی با دیگر محققان محلّ مناسبی هستند. به اندازه در کنفرانس‌ها شرکت کن.
۲۵. گاهی می‌شود که نمی‌خواهی مقاله‌ای را بنویسی یا در کنفرانسی شرکت کنی. اما در نظر داشته باش که اگر مقاله را ننویسی یا در کنفرانس شرکت نکنی، چه کسی به جای تو چنین خواهد کرد؟ کار را به‌خوبی انجام خواهد داد؟ آیا اگر در فلان کنفرانس سخنرانی نکنی، شرکت‌کنندگان مطلبی را از دست نمی‌دهند؟ بیاد داشته باش که عواقب تصمیم‌هایمان صرفاً گریبان‌گیر خودمان نمی‌شوند.
۲۶. تا می‌شود دیگران را یاری کن. گشاده‌دست باش تا دنیا نیز با تو چنین باشد.
۲۷. هر قدر کارهایت تخته‌بند زمان و زمانه نباشند، در دراز مدّت بیشتر موثر خواهند بود. همواره بیاد داشته باش: «هیچ‌چیز از بی‌زمان، زمانمندتر نیست.»
۲۸. بخشی از مشغولیت‌های فردی دانشگاهی واقعاً «کار» است. اما بخشی نیز به معنای دقیق کلمه «کار» نیست. شکرگزار این فرصت باش!
۲۹. اگر دانشجوی تحصیلات تکمیلی هستی حتماً چند مقاله در مجلات خوب دانشگاهی چاپ کن، هنگام یافتن شغل بکار می‌آیند.
۳۰. پیش از آنکه از استادی درخواست توصیه‌نامه کنی، از مدّتی قبل او را مطلع کن. و پس از آنکه کارها انجام شد، از او تشکر کن.
۳۱. بیش از اندازه کار نکن. کلّ روز را مشغول خواندن و نوشتن مباش. تنها به‌نگام نیاز بخوان و بنویس.
۳۲. با یک دست چند هنداونه بلند نکن. هر قدر کارهای کمتری به صورت همزمان انجام دهی، کیفیت کارها بیشتر خواهد بود.

۳۳. اگر در توییتر و اینستاگرام و فیس‌بوک و تلگرام سرگرم بحث دربارهٔ مسائلی کاملاً پیش پا افتاده هستی، با خود بگو: «به جای پرداختن به اموری گذرا، باید طروات ذهنی‌ام را صرف اموری کنم که برای خودم و دیگران ارزشمند هستند.» برای مثال: زمانی که صرف نوشتن کامنتی در توییتر می‌کنی، می‌تواند صرف تنظیم پانوشت مقاله‌ای یا مراجعه به منبعی یا یادگیری کلمهٔ انگلیسی یا فرانسوی جدیدی شود.
۳۴. سعی نکن در دانشگاه هر معضلی را حل کنی. از برخی معضلات صرفاً باید دوری کنی.
۳۵. به دسته‌بندی‌ها و گرایش‌های مختلف در حوزهٔ کاری‌ات توجه کن، اما در مسائلی که برایت سودمند نیستند و ربطی به تو ندارند دخالت نکن. به مرور زمان دوستان و رقیبان خود را در فضای دانشگاه خواهی شناخت.
۳۶. به دست‌آوردهای دوستان و همکارانت زیاده توجه نکن. بر دست‌آوردهای خودت تمرکز کن و شکرگزار آن‌ها باش.
۳۷. تنها چیزی را مطالعه کن که براستی تو را مجذوب و شگفت‌زده می‌کند.
۳۸. ساعات محدودی کار کن. بیشتر انسان‌ها معمولاً بعد از پنج ساعت دیگر چندان کارآمد نیستند. چهار ساعت متمرکز خواندن و نوشتن البته بهتر از هشت ساعت کار بی‌حاصل است.
۳۹. در فکر کردن و نوشتن و درس دادن تنبلی نکن.
۴۰. اگر دانشجوی تحصیلات تکمیلی هستی باید، با دست پر، هر چه سریع‌تر از دانشگاه فارغ‌التحصیل شوی.
۴۱. آثارت را در انتشارات‌ها و مجلات معتبر دانشگاهی چاپ کن. بعد از آنکه عضو هیأت علمی شدی، می‌توانی مقالات و کتاب‌هایت را در جاهای دیگر نیز چاپ کنی.
۴۲. کتاب‌گذاری ننویس. اگر کسی از تو خواست که چنین کنی، با خودت فکر کن: «آیا من براستی صلاحیت علمی ارزیابی این کتاب را دارم؟»
۴۳. تا زمانی که بیشتر متن کلاسیکی را نخوانده‌ای درباره‌اش حرف نزن.
۴۴. هیچ وقت اجازه نده فرآیند ارزیابی مقالات سدّ راحت شوند. اگر مقالات در مجله‌ای رد شد، لزوماً به این معنا نیست که مقالهٔ بدی نوشته‌ای. داوری‌ها گاه سلیقه‌ای هستند. صرفاً مسأله را فراموش کن و مقالات را برای دیگر مجلات بفرست.
۴۵. وقتی دیگران تو را تحسین می‌کنند به خودت غرّه مشو، و دیگران را نیز به خاطر منفعت شخصی‌ات تحسین نکن.

۴۶. «رَوش» و «نظریه» را به متنی که مطالعه‌اش می‌کنی غالب نکن. اجازه بده خود متن سخن بگوید و نگرش‌های نویسنده متن تحقیقت را راهبری کند.
۴۷. شفاف و موجز بنویس. آنقدر متن را با ارجاعات پر نکن که باری بر شانه‌های خواننده‌ات شود. نوشته‌های ویلیام چیتیک و توشیهیکو ایزوتسو و پیتر آدامسون و مایکل مارمورا، نمونه‌هایی از تحلیل‌های نازک‌بینانه و سنجیده و ورزیده هستند.
۴۸. آنقدر نوشته‌هایت را بازخوانی کن تا دیگر هیچ خطایی در آنها نبینی. نوشته‌ات را پرینت کن و هر چند بار که نیاز است بدقت بخوان. البته بی‌شک در نتیجه نهایی خطاهایی صوری راه خواهد یافت، اما مقالات باید به بهترین صورت ممکن عرضه شود.
۴۹. ما معمولاً از دیگران انتظار داریم تا کارهایمان را حمل بر صحت کنند. چرا رفتارها و سخنان همکاران مان را حمل بر صحت نکنیم؟
۵۰. همواره نسخه‌ای روزآمد از کارنامک خود داشته باش.
۵۱. همواره قدردان ایمیل‌های دریافتی‌ات باش.
۵۲. بهتر است هر روز ایمیل‌هایت را رصد کنی.
۵۳. اگر برای مدتی طولانی نمی‌توانی به ایمیل‌هایت پاسخ دهی، از قابلیت پاسخ خودکار استفاده کن تا دیگران را در بلا تکلیفی نگذاری.
۵۴. تنها تدریس در موضوعی را بپذیر که درباره‌اش تحقیق و نگارش کرده‌ای.
۵۵. اگر برای نطقی دعوت شدی، از خود بپرس: «آیا این نطق موجب پیشبرد برنامه پژوهشی من یا دیگری می‌شود؟» تنها در صورتی تن به این کار بده که برای خودت نیز سودمند باشد.
۵۶. وقتی مقاله‌ای می‌نویسی می‌توانی از متخصصان آن حوزه بخواهی که مقالات را بخوانند و نظر بدهند.
۵۷. اگر مطلبی در کنفرانسی بگویی و حاصلی نداشته باشد یا بصورت مقاله‌ای چاپ نشود، عمرت را تلف کرده‌ای.
۵۸. در منازعات دانشگاهی، که ریشه در خودپسندی دارند، مانند کوهی سر به فلک کشیده باش؛ سر به آسمان ساییده، فارغ از کینه‌توزی و آتش‌افروزی.
۵۹. کارنامکات باید منظم و منسجم باشد. پیش از آنکه عضو هیأت علمی شوی، مقالاتت را به دو دسته داوری شده و داوری نشده تقسیم کن.
۶۰. به طور کلی وقت خود را برای پاسخ به انتقادهایی که به کارهایت می‌شود تلف نکن.

۶۱. با افراد متعصب که پذیرای تغییر نیستند بحث نکن. بزرگی می فرمود: «در مناظره پشت خردمندی بر خاک مالم، اما جاهلی بر من چیره شود.»
۶۲. یقین را با غرور، و شک را با تواضع خلط نکن.
۶۳. کسانی بر کتاب‌های تفریط بنویسند که در امر تحقیق با تو اختلاف مشرب دارند.
۶۴. فایل پی‌دی‌اف کتاب‌ها و مقاله‌ها و مصاحبه‌هایت را در جایی ذخیره کن.
۶۵. بیتی از مولانا را هر پژوهشگر و دانشجویی باید که در خاطر داشته باشد:
- زیرکی بفروش و حیرانی بخیر
زیرکی ظن‌ست و حیرانی نظر
۶۶. از محقق تاریخ اسلام تا عالم مسلمان فرق‌هاست.
۶۷. قاعده‌ای طلایی را به خاطر داشته باش: اگر همه چیز را دوست داشته باشی، هیچ چیز را دوست نداری!